

МАКТАБ ҲУҚУҚ ТАЪЛИМИНИ ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА РИВОЖЛАНТИРИШ

Шаҳодат Тешабоева

Сурхондарё вилоят ХТХҚТМОҲМ катта ўқитувчиси

shteshaboyeva74@mail.ru

АННОТАЦИЯ

Мақолада мактаб ҳуқуқ таълимини инновацион технологиялар асосида ривожлантиришнинг айрим масалалари ҳақида назарий фикрлар билдирилган, услубий тавсиялар берилган. Ушбу фанни инновацион технологиялари орқали ўқитиш имкониятларини таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: ҳуқуқ таълими, инновацион технология, услубий андоза, шахсга ёндашув, фаол усул, вазият муҳокамаси.

ABSTRACT

The article provides theoretical views on some issues of development of school law education on the basis of innovative technologies, provides methodological recommendations. The possibilities of teaching this subject through innovative technologies are analyzed.

Keywords: legal education, innovative technology, methodological model, personal approach, active method, situation discussion.

КИРИШ

Маълумки, мамлакатимизнинг ривожланиши ва ислохотларнинг муваффақияти кўп жиҳатдан халқимизнинг ҳуқуқий онги ҳамда ҳуқуқий маданият даражасига боғлиқ. Шахснинг сиёсий фаоллиги, унинг чинакам фуқаролик позицияси, демократик ислохотларга интилувчанлиги белгиланган мақсадларга тезроқ эришишнинг муҳим омилidir. Ҳуқуқий таълимнинг ривожланиб бориши ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий билим даражасини юксалишига хизмат қилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 9 январдаги “Жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтириш тизимини тубдан такомиллаштириш тўғрисида”ги ПФ-5618 сонли Фармонида “... инсон ҳуқуқ ва эркинликларига ҳурмат билан муносабатни шакллантиришга, аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришга, жамиятда

фуқароларнинг ҳуқуқий саводхонлик даражасини оширишга тўсқинлик қилувчи бир қатор муаммо ва камчиликлар сақланиб қолинмоқда[1].

МАВЗУГА ОИД АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ

Ҳуқуқий таълим жараёнида инновацион технологиялардан фойдаланиш масаласи бўйича Е.А. Певцова [2], П.Д.Гаджиева[3] томонидан бир қатор тизимли ишлар қилинган бўлса-да, бироқ етарлича ўрганилмаган. Таълим усуллари таҳлил қилиш замонавий ёндашувни талаб этади.

Адабиётларнинг назарий-илмий таҳлили ва мактаб таълимининг амалдаги тизими таҳлили ҳуқуқий билимларни ўзлаштириш жараёни фаоллаштиришга кўмаклашувчи қуйидаги омиллар мавжудлигини кўрсатди:

биринчидан, замонавий дарслик ва адабиётлар яратиш, машғулотларни назарий ва амалий жиҳатдан юқори савияда ўтказишга ўзининг салбий таъсирини кўрсатиши табиий;

учинчидан, хорижий ҳуқуқий адабиётларни давлат тилига таржима қилиш ва тарқатишнинг самарали тизимини ишлаб чиқиш ва фаолиятини йўлга қўйиш заруриятининг мавжудлиги;

учинчидан, ҳуқуқий фанлар бўйича электрон дарсликларни тайёрлаш масаласи долзарб аҳамият касб этиб, бундай дарсликларни профессионал даражада тайёрлаш ишларини жадаллаштириш ва истеъмолчиларга тарқатиш кўламини кенгайтириш талаби мавжудлиги;

тўртинчидан, ўқув адабиётларини тайёрлашда эса, уларни монграфик тарзда ёзилаётганлиги, уларни тайёрлашда умумий ёндошувнинг мавжуд эмаслиги, дарсликларни ёзишга тегишли соҳа мутахассислари жалб этилмаётганлиги, ўқув адабиётларида талабанинг предмет материалларини мустақил ўрганишлари учун йўналтирилган замонавий инновацион ёндошувнинг камлиги;

бешинчидан, шиддат билан ривожланиб бораётган ҳозирги замонда қонунларга киритилаётган сўнги ўзгартиш ва қўшимчаларнинг мазмун-моҳиятини ўқув ва ўқув-методик ишланмаларга ўз вақтида киритиб бориш оқсаётганлиги, яъни назариянинг амалиётдан орқада қолиши, ўқитувчиларнинг аксарияти ўз касбига замонавий педагогик нуқтаи-назаридан ёндашишда сусткашликка йўл қўйилаётганлиги, машғулотларнинг назарий жиҳатига кўпроқ эътибор қаратилиши каби муаммолар мавжуд [4].

Шунга қарамасдан, кадрлар масаласига бевосита алоқадор бўлган айрим муаммолар мавжуд. Бизнинг фикримизча, бунинг асосий сабаблари қуйидагилардан иборат. Биринчидан, бугунги кунда умумтаълим мактабларида ҳуқуқ фани ўқитувчиларининг етишмаслиги. Бу эса баъзи ҳолларда умумтаълим мактабларида ҳуқуқ фани дарсларини тарих фани ўқитувчилари ўтишига сабаб бўлмоқда. Иккинчидан, ҳуқуқ фани ўқитувчиларининг малака оширишга кенг қамраб олинмаганлиги.

ТАДҚИҚОТ МЕТОДОЛОГИЯСИ

Ҳуқуқий таълим ўқув дастурлари мазмуни, уни ўқитиш методларини услубий таҳлил қилиш, мактаб ўқитувчиларининг инновацион педагогик фаолиятга тайёрлашнинг амалий асосларини ишлаб чиқиш.

ТАҲЛИЛ ВА НАТИЖАЛАР

Ҳуқуқий маданиятни юксалтиришда, энг аввало, ҳуқуқий таълим ва тарбия борасидаги ишлар тизимли ва узвий олиб борилиши принципи ҳуқуқ таълими олдига бир қатор вазифаларни қўяди. Шу нуқтаи назардан баҳолаганда, таълимни, жумладан, ҳуқуқий таълимни инновацион технологиялар асосида ташкил этиш муҳим аҳамиятга эга.

Интерфаол ўрганиш билиш фаолиятининг махсус шакли ҳисобланади. Бунда аниқ мақсадлар назарда тутилади. Мазкур жараёнда талабаларнинг интеллектуал қобилияти рўёбга чиқади, муаммони ҳал этиш учун қулай муҳит яратилади ва талабалар бир-бири билан ўзаро муносабатда фаоллашади. Натижада қўзланган мақсадга эришилади.

Инновацион технологиялар таълим жараёнида қўлланилганда ҳуқуқий билим, ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданият даражаси юқори бўлган талабалар билимини амалиётда қўллаш имконини беради. Бу нафақат таълимда, балки тарғибот орқали жамиятда ҳам ҳуқуқий маданиятни юксалишига хизмат қилади. Таълим муассасаларида ҳуқуқий клиникани ташкил этиш орқали бунга эришиш мумкин.

Ҳуқуқий таълим технологияси аниқ бир мақсадга етиш учун олдиндан режалаштирилган, ўқув жараёни лойиҳалаштирилган ҳамда таълим жараёнининг метод ва воситалари мажмуасидир. Ҳуқуқ таълими технологиясининг замон талабларига мос равишда ўзгариб, янгиланиб боришини инновацион таълим технологияси деб аташ мумкин.

Таълим технологиялари ҳақида фикр юритишда дидактик жараён тузилмаси ҳақида тушунчага эга бўлиш керак. Педагогик, психологик ва услубий адабиётларда кўрсатилишича, дидактик жараён ўзаро бир-бири билан боғлиқ бўлган бир неча таркибларни ўз ичига олади: талаба, ўқитувчи (педагог); давлат буюртмасига мос келувчи таълимнинг мақсади, мазмуни; ўқитишнинг ташкилий шакли; услубий жиҳатлари; талаба (талаба)нинг таълимий мотивацион ҳолати; талабанинг ўқув-билиш фаолияти ва уни ўқитувчи (педагог) томонидан бошқариш.

Шу асослада мактаб таълимида инсон ҳуқуқларини ўрганиш орқали ёшлар янги имкониятни кучайтирадилар ва ўзларини ҳурмат қилишнинг янги усулини топадилар. Улар ўзларининг фикрларини ифода этишни ўргандилар, ҳатто уларни машҳур қилмайдилар ва энг муҳими, ҳуқуқларни амалга ошириш биринчи навбатда бошқаларни ҳурмат қилишни англатади, бу эса муайян масъулиятга олиб келади.

Марие Денис Дуённинг келтирган маълумотларига кўра, мактаб ёшидаги болалар билан боғлиқ кўпинча инсон ҳуқуқларига жиддий таҳдид соладиган ҳодисалар содир бўлади. Вояга етгандан сўнг талабалар низоларни ҳал қилиш учун зўравонликка дуч келишлари мумкин. Кимки “кучли зарбалар” билан курашса, унинг иродаси мустаҳкамланади. Афсуски, ёшлар кўпинча сиёсий майдонда ёки оммавий ахборот воситаларида катталар томонидан яратилган ушбу моделни тақлид қилишга мойил бўлади [5].

Ёшларда ҳуқуқий саводхонликни ошириш учун қуйидаги ишларни йўлга қўйиш зарурий эҳтиёждир:

Биринчидан, ёшлар таълимнинг турли соҳаларида иштирок этишлари билан ўзларининг билим даражаларини ошириб боришади. Улар турли фан соҳаларидаги билимлар билан бирга ҳуқуқий билимлар берадиган фанлардан ҳам хабардор бўлиб боради. Ўқув муассасаларида берилаётган билимлар мамлакатимиз ёшларининг ҳуқуқий маданиятининг ўсишида муҳим аҳамиятга эга. Ҳуқуқий билимларни ўрганувчиларнинг сони йилдан-йилга ошиб боргани сари, мамлакатимизда аҳолининг ҳуқуқий маданияти даражаси ҳам шунчалик юқори бўлиб борапти.

Иккинчидан, ҳуқуқий саводхонлик ёшлар жамиятнинг ҳуқуқий ва сиёсий ҳаётида бевосита иштирок этишидир. Ҳар бир ўқувчи ҳуқуқий муносабатлар, ҳуқуқий мавзуларда бўладиган суҳбатлар, йиғилишлар, тadbирларда ўз фикр-мулоҳазаларини билдиради. Бундай мулоқот ва муносабатлар шахс онгига

таъсир этиб, ҳуқуқий маданиятнинг шаклланиши учун қулай шарт-шароитни вужудга келтиради.

Учинчидан, ёшларда ҳуқуқий таълим беришда уларнинг бўлғуси мутахассислигини эътиборга олиш лозим. Уларга умумий ҳуқуқий билимларни бериш билан бирга, имконият даражасида ўз мутахассислигига тааллуқли бўлган ҳуқуқий билимларни бериш керак.

ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР

Изланишларимиз натижасида, инновацион таълим шароитида ҳуқуқий таълим назарияси ва методикаси такомиллаштирилди, ўқитишнинг шакл, усул ва воситалари ишлаб чиқилди. Адабиётлар таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, ҳуқуқий билимларни пухта эгаллаш талабаларда ҳуқуқ ва эркинликларни бузмасдан амалга ошириш қобилиятини ҳамда ўз билимларини амалда қўллаш қобилиятини ривожлантиради.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 9 январдаги “Жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтириш тизимини тубдан такомиллаштириш тўғрисида”ги ПФ-5618 сонли Фармони.
2. Певцова Е. А. Актуальные вопросы методики преподавания юриспруденции: учебное пособие.— Москва: Издательство Международного юридического института, 2010. С. 101-102.
3. Гаджиева П.Д. Интерактивные методы в правовом образовании учащихся. Специальность 13.00.01 - Общая педагогика, история педагогики и образования. Автореферат. Махачкала – 2005.
4. Азизов А. А., Акиншина Н.Г., Нишонов Б. Э. Барқарор тараққиёт таълими (ўқув услубий қўлланма) Т.;UNESCO.2007. 142 б.
5. Турсунов Ф. Санъат ва маданият муассасаларида ҳуқуқ таълимини инновацион технологиялар асосида ривожлантириш. ЎзДСМИ хабарлари — 2019/3(11).